

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ОВОЛОДІННЯ ПРАКТИЧНОЮ ГРАМАТИКОЮ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті висвітлюється проблема формування професійної компетенції студентів-філологів під час оволодіння практичною граматиною англійської мови. Розглядаються основні компоненти професійної компетенції, зокрема, теоретико-лінгвістична, комунікативна та методична компетенції.

Метою цієї статті є висвітлити особливості формування професійної компетенції студентів-філологів у процесі оволодіння практичною граматиною англійської мови (далі АМ).

Як відомо, комунікативний рівень володіння АМ взагалі та її граматичною стороною зокрема ще не забезпечує володіння студентами технологією педагогічного спілкування. Під педагогічним спілкуванням розуміють професійне за цілями, задачами, змістом, рівнем майстерності, якості та ефективності суб'єкт-суб'єктне спілкування викладача зі студентами у процесі навчання, яке забезпечує оптимізацію навчання АМ у ході її викладання, мотивацію оволодіння цим предметом, розширення пізнавальної сфери студентів, залучення їх у спільну пізнавальну діяльність та їхній особистісний розвиток [4: 83-93]. Тому, щоб наблизити умови навчання у ВНЗ до умов майбутньої професійної діяльності студентів, слід надати навчальному процесу чітко виражену професійну спрямованість.

Основна мета професійно орієнтованого навчання АМ полягає у підготовці вчителя, який володіє АМ не лише як системою знань і засобом іншомовної комунікації, а й як інструментом своєї професійної діяльності. *Професійна підготовка* є системою організаційних і педагогічних заходів, які забезпечують формування в особистості професійної спрямованості знань, навичок, умінь і професійної готовності до такої діяльності [1: 264]. Як складова частина навчального процесу професійна спрямованість створює умови для формування *професійної компетенції* майбутнього вчителя АМ, що передбачає вільне володіння АМ в усіх її аспектах – практичному, загальнофілологічному, лінгвокраїнознавчому і професійно-педагогічному – на рівні, що забезпечує розв'язання дидактико-педагогічних задач у процесі навчання певної мови [7: 78].

У професійній компетенції вчителя АМ виділяють такі компоненти: 1) теоретико-лінгвістичну компетенцію; 2) комунікативну компетенцію; 3) методичну компетенцію [13: 165].

Теоретико-лінгвістична компетенція є сумою теоретичних знань про основні закономірності формування й розвитку внутрішньої структури виучуваної мови та форм її системно-нормативної реалізації в мовленні. Така компетенція характеризує володіння іноземною мовою лише на когнітивному рівні і, щоб забезпечити можливість адекватної участі студентів у комунікативній діяльності, має бути сформована комунікативна компетенція, яка є самостійним елементом професійної компетенції [13: 165].

Поняття *комунікативної компетенції* було введено Д. Хаймсом. Він визначив її як притаманні людині знання і вміння успішного та ефективного спілкування. На його думку, це також система знань про правила мовленнєвої комунікації, її процедуру, етикет, ритуал, яка відображає взаємодію інтелектуального, соціального і вербального в поведінці комунікантів; інтенцію, тобто мету комунікативного акту; інтерпретанту як можливість реагування та сприйняття; ситуативні фонові знання, тобто знання про ситуацію спілкування та про співрозмовника [12: 5-27].

Серед багатьох компонентів комунікативної компетенції для студентів-філологів – майбутніх учителів АМ – важливими є мовна, зокрема граматична, мовленнєва, когнітивна та професійно-комунікативна компетенції, на аналізі яких ми зупинимося детальніше.

За Н. Хомським, *мовна (лінгвістична) компетенція* є здатністю розуміти і продукувати необмежену кількість правильних у мовному відношенні речень за допомогою засвоєних мовних знаків і правил їх поєднання [11: 36].

Мовну компетенцію розглядають також як здатність мовця використовувати системно-структурні утворення морфологічного, синтаксичного, фонологічного та семантичного характеру [4: 59], що істотно впливає на зміст мовленнєвих творів, які продукуються і сприймаються.

Показником мовної компетенції є рівень володіння методами граматичного і порівняльного аналізу, що виражається в умінні студентів виділяти певні сторони у граматичному аспекті іноземної та рідної мов, узагальнювати основні одиниці мови і користуватися моделями при виявленні внутрішніх властивостей цих одиниць, визначати відношення між граматичними формами та прогнозувати труднощі вживання граматичних явищ в іншомовному мовленні. Таким чином, мовна компетенція є основою для формування контрольного-мовленнєвого механізму, що сприяє запобіганню граматичних помилок, які виникають внаслідок як міжмовної, так і внутрішньомовної інтерференції [10: 87].

Окремим компонентом мовної компетенції є *граматична компетенція*. Вона передбачає: а) системне знання лексичного, морфологічного, синтаксичного, фонетичного та орфографічного аспектів мови для розуміння та побудови осмислених і зв'язних висловлювань; б) володіння граматичними поняттями, а також засобами вираження граматичних категорій; в) знання стилістичних особливостей іноземної мови, що вивчається; г) автентичність використання іноземної мови; д) навички і вміння адекватно використовувати граматичні явища в мовленнєвій діяльності в різноманітних ситуаціях спілкування для розв'язання комунікативних задач і вирішення проблем [3: 65].

Грамматична компетенція тісно пов'язана з *когнітивною компетенцією*, котру розуміють як здатність до комунікативно-розумової діяльності [8: 14], тобто до розв'язання мовленнєво-розумових задач за допомогою сукупності мовленнєвих дій і мисленнєвих операцій. *Мовленнєві дії* забезпечуються сформованими навичками і вміннями. *Мисленнєві операції* передбачають формування понять, розв'язання інтелектуальних задач і проблем, обробку інформації тощо [2: 469] і забезпечуються наявними знаннями, розумінням та усвідомленням задачі, яку треба розв'язати, і навичками розв'язання інтелектуальних задач. Йдеться про *когнітивні навички* – такі ментальні здібності, за допомогою яких людина опрацьовує зовнішні стимули, наприклад, вхідну інформацію у вигляді інтелектуальних завдань, які стимулюють розвиток когнітивних процесів людини і оптимізують пізнавальний процес. Формування когнітивних навичок передбачає такі *стадії*: 1) початкову або когнітивну стадію, на якій відбувається розуміння мовленнєво-розумової задачі; 2) проміжну або асоціативну стадію, що передбачає спроби використати прийоми, які забезпечують підвищену швидкість виконання мовленнєво-розумових дій; 3) найвищу або автономну стадію, на якій правильні відповіді стають автоматизованими, підвищується рівень швидкості і безпомилкового виконання дій у процесі мовленнєво-розумової діяльності [5: 169].

Зауважимо, що мова може бути засвоєна з комунікативною метою лише як інструмент думки, оскільки комунікативний зміст у процесі спілкування не лише передається, а й утворюється в результаті мовленнєво-розумової діяльності. У будь-якій ситуації, що вимагає такої діяльності, взаємодіють, як правило, три компоненти: *проблема*, яку необхідно розв'язати, *знання*, які є в наявності, та *дослідні дії* [8: 14]. Результатом такої діяльності в навчальному процесі мають бути мовленнєві твори різних рівнів: від висловлювання до цілого тексту.

Наступним компонентом професійної компетенції є *мовленнєва компетенція* як складна багатоступенева здатність людини до смислокодувальної/декодувальної діяльності та

адаптивно-інформаційного орієнтування в ситуації спілкування. Ця діяльність здійснюється завдяки набутим знанням, навичкам та вмінням [9: 43-50].

Мовленнєва компетенція є проміжним етапом для формування *професійно-комунікативної компетенції*, яка передбачає володіння студентами сукупністю знань, мовленнєвих навичок і вмінь, необхідних для здійснення комунікативно-навчальної активності, що виражається в їхній здатності за допомогою АМ вмотивувати, стимулювати, керувати і контролювати процес навчання мовленнєвої діяльності [13: 165].

Професійно-комунікативна компетенція спрямована на оволодіння студентами професійними вміннями викладача, до складу яких входять: *конструктивні* вміння, що пов'язані з відбором і організацією навчального матеріалу; *організаторські* вміння, які пов'язані з організацією як власної діяльності, так і діяльності учнів; *гносеологічні або дослідницькі* вміння, що дозволяють викладачу правильно враховувати індивідуальні особливості учнів; *комунікативні* вміння, що забезпечують процес педагогічного спілкування на заняттях з іноземної мови [1: 264].

Сформованість професійно-методичної компетенції забезпечує формування *методичної компетенції*, яка передбачає знання студентами методів і прийомів навчання, організації та керування діяльністю учнів засобами іноземної мови. Формуючись на основі психолого-педагогічних дисциплін і методики викладання іноземних мов, методична компетенція є комплексом таких *умінь*: 1) *методико-дидактичних*, які дозволяють самостійно формулювати мету навчання та “конструювати” модель навчально-виховного процесу; 2) *психолого-педагогічних*, що враховують вікові та індивідуальні особливості учнів у розробці навчального процесу; 3) *лінгво-методичних*, що є вміннями використовувати мовленнєвий досвід на адаптивно-моделюючому рівні, відповідно до мовної підготовки учнів [13: 165].

Зауважимо, що на *початковому ступені* навчання АМ у студентів формується лише професійна орієнтація майбутньої діяльності; цікавість до неї лише зароджується, тому цей етап визначається як професійно-орієнтуючий. На *просунутому ступені* студенти одержують більш фундаментальні знання про майбутню педагогічну діяльність. Інтерес до неї зростає, тому що студенти вже чітко уявляють, чим будуть займатися. На цьому етапі відбувається так би мовити професійне формування студентів, тому цей етап ми визначаємо як професійно-формуючий.

Таким чином, професійно-педагогічна спрямованість навчання АМ взагалі та її граматичного аспекту зокрема, служить початком формування у студентів професійної компетенції, що передбачає не лише наявність теоретичних знань про граматику АМ і практичне володіння нею, а й основами методичних умінь формування граматичної і комунікативної компетенції учнів у майбутній професійній діяльності.

Література:

1. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Словарь методических терминов (теория и практика преподавания языков). – СПб: «Златоуст», 1999.
2. Большой толковый психологический словарь / Ребер Артур (Penguin): В 2-х томах. – М.: Вече, АСТ, 2000. – Т. 1.
3. Вовк О.І. Формування англомовної граматичної компетенції у майбутніх учителів в умовах інтенсивного навчання. – Дис. ... канд. пед. наук / 13.00.02. – К., 2008. – 345 с.
4. Вятютнев М.Н. Понятие языковой компетенции в лингвистике и методике преподавания иностранных языков // Иностранные языки в школе. – М., 1975. – № 6. – С. 55-64.
5. Когнитивная психология / Х. Гейвин. – СПб.: Питер, 2003.
6. Маслыко Е.А. Совершенствование межпредметных связей в системе методической подготовки учителя иностранного языка // Совершенствование языковой и

методической подготовки учителя иностранных языков: Межвуз. сб. науч. тр. – Нижний Новгород: НГПИИЯ, 1990. – С. 83-93.

7. Методика преподавания немецкого языка в педагогическом вузе / А.И. Домашев, К.Г. Вазбуцкая, Н.Н. Зыкова и др.). – М.: Просвещение, 1983.

8. Мильруд Р.П., Максимова И.Р. Современные концептуальные принципы коммуникативного обучения иностранным языкам // Иностранные языки в школе. – М., 2000. – № 4. – С. 9-15.

9. Скалкин В.Л. Основы обучения устной иноязычной речи. – М.: Русский язык, 1981.

10. Скопинская Л.Н. Профессионально-ориентированное обучение грамматической стороне урока на иностранном языке языкового вуза на начальном этапе: Дис. ... канд. пед. Наук. – Л., 1988.

11. Хомский Н. О понятии «правило грамматики» // Новое в лингвистике. – М., 1965. – Вып. IV. – С. 34-65.

12. Hymes, D. On Communicative Competence // C.J. Brumfit and K. Johnson (eds.). The Communicative Approach to Language Teaching. – London, 1979. – P. 5-27.

13. Šatilov, S.F., Ševiakov, V.N. Funktional-Inhaltliche Komponenten der Beruflichen Kompetenz eines Fremdsprachenlehrere // Deutch als Fremdsprache. – 1986. – Yd. 23. – N. 3. – S. 163-166.

В статье рассматривается актуальная проблема формирования профессиональной компетенции студентов-филологов в процессе овладения практической грамматикой английского языка. Анализируются основные компоненты профессиональной компетенции, в частности, теоретико-лингвистическая, коммуникативная и методическая.

The article focuses on the problem of students' professional competence development in the process of English grammar acquisition. The basic constituents of the professional competence, particularly the theoretical and linguistic, the communicative and the methodological competences, are highlighted.